

FREZELOGIK BIRLIKLARNING TARJIMADA- MILLIY- MA'DANIY MA'NOSINI SAQLASH MUAMMOLARI

Odiljonova Gulshoda,

*Alisher Navo'i nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti
universitrtining tarjima nazariyasi va amaliyoti
fakulteti 4-bosqich talabasi.
odiljonovagulshoda5@gmail.com*

Annotatsiya: Mazkur maqolada frazeologik birliklarning tarjimasida milliy-madaniy ma'noni saqlash masalasi lingvokulturologik va tarjimashunoslik nuqtai nazaridan tahlil qilinadi. Frazelogizmlarning milliy koloritni ifodalovchi til birliklari sifatidagi xususiyatlari, ularning tarjimada yuzaga keltiradigan asosiy qiyinchiliklari hamda adekvat tarjimaga erishish strategiyalari yoritiladi. Tadqiqot davomida ekvivalentlik, adekvatlik va funksional moslik tushunchalari ilmiy manbalar asosida tahlil qilinadi. o'lmasligi, milliy iboralarning ko'p ma'noligi va ularni izohli tarjima yoki adaptatsiya yo'li bilan berish zaruriyati ilmiy asosda ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Frazelogik birlik, milliy-madaniy ma'no, lingvokulturologiya, tarjima, adekvatlik, ekvivalentlik.

Zamonaviy tarjimashunoslikda frazeologik birliklarning tarjimasi eng murakkab masalalardan biri hisoblanadi. Frazelogizmlar tilning milliy xususiyatlarini, xalqning tarixiy tajribasi, mentaliteti va madaniy qarashlarini o'zida mujassam etadi. Shu sababli ularni boshqa tilga tarjima qilishda faqat leksik ma'noni emas, balki ularning milliy-madaniy mazmunini ham saqlab qolish zarur. Globallashuv

sharoitida madaniyatlararo muloqotning kengayishi frazeologik birliklarning tarjimasiga bo'lgan ehtiyojni yanada oshirmoqda. Biroq ko'plab frazeologizmlar boshqa tillarda to'liq muqobilga ega emasligi sababli tarjimon oldida muhim muammolar yuzaga keladi. Frazeologik birliklarning lingvokulturologik tabiati. Frazeologik birliklar tilda tayyor holda qo'llaniladigan, ko'chma ma'noga ega bo'lgan barqaror birikmalardir. Ular xalqning dunyoqarashi, qadriyatlari va madaniy tajribasini aks ettiradi. V.V. Vinogradov ta'kidlaganidek, frazeologizmlar "tilning milliy o'ziga xosligini ifodalovchi eng muhim vositalardan biridir". Masalan, o'zbek tilidagi "ko'ngli tog'dek ko'tarildi", "yer bilan bitta bo'ldi" kabi iboralar faqat emotsional holatni emas, balki milliy obrazlar orqali ma'noni ifodalaydi. Bunday birliklarni tarjima qilishda ularning obrazlilik va madaniy asosini saqlash muhim hisoblanadi. Frazeologik birliklar tarjimasida yuzaga keladigan muammolar. Frazeologik birliklarning tarjimasida quyidagi asosiy muammolar kuzatiladi:

- tarjima tilida to'liq frazeologik ekvivalentning yo'qligi;
- milliy obrazning yo'qolishi yoki soddalashib ketishi;
- so'zma-so'z tarjima natijasida ma'noning buzilishi;
- pragmatik va emotsional rangning saqlanmasligi;
- madaniy tafovutlar tufayli noto'g'ri talqin yuzaga kelishi.

Masalan, o'zbek tilidagi "itdek charchamoq" iborasini ingliz tiliga so'zma-so'z tarjima qilish madaniy jihatdan noo'rin bo'lishi mumkin, chunki hayvon obraziga munosabat turli madaniyatlarda farqlidir. Frazeologik birliklarni tarjima qilish strategiyalari; Frazeologik birliklarning milliy-madaniy ma'nosini saqlashda tarjimon bir nechta asosiy strategiyalardan foydalanadi; To'liq frazeologik ekvivalent bilan tarjima, agar tarjima tilida ma'no va obraz jihatidan mos frazeologizm mavjud bo'lsa, undan foydalaniladi. Masalan: "Vaqt uchib ketdi" → Time flies; 2. Qisman ekvivalent yoki analog toppish. Ma'nosi yaqin, lekin obraz

jihatidan farq qiluvchi frazeologizm bilan tarjima qilinadi. Masalan: “Ko’ngli joyiga tushdi” → feel relieved; 3. Tavsifiy (deskriptiv) tarjima. Frazeologizmning ma’nosi izoh orqali beriladi. Bu usul milliy obraz yo’qolishiga olib kelishi mumkin, biroq mazmun saqlanadi. 4. Adaptatsiya; Frazeologizm tarjima tilining madaniyatiga moslashtiriladi. Bu usul, ayniqsa, badiiy tarjimada samarali hisoblanadi.

tug’diradi 1) Realialar ekvivalentining mavjud emasligi: masalan, “do’ppi”, “chillak”, “kalvak gap” kabi tushunchalarga ingliz tilida to’g’ridan-to’g’ri mos variant yo’q. 2) Xalqona iboralarning ko’p ma’noligi: “ko’ngli qorong’u” iborasini inglizchaga dark-minded, ignorant, yoki emotionally depressed tarzida berish mumkin, ammo barchasi to’liq mazmunga ega emas. 3) Tarjimaning milliy ruhni yo’qotish xavfi: ba’zan adaptatsiya matnni osonlashtiradi, lekin milliylikni susaytiradi. Shu sabab, tarjimada quyidagi strategiyalar qo’llanadi:

- izohli tarjima (footnote, annotation)
- transliteratsiya / transkripsiya (masalan, do’ppi – doppi)
- qisman adaptatsiya
- konnotativ tarjima (ma’noni kengaytirgan holda berish)

Tarjima nazariyotchilarining ta’kidlashicha, “realiyani tushuntirmasdan berish — xalq ruhini yo’qotish, uni ortiqcha soddalashtirish esa milliy zaminni buzish demakdir” (Nida, 1964). Frazeologik birliklarning tarjimasida tarjimonning madaniyatlararo kompetensiyasi hal qiluvchi ahamiyatga ega. Tarjimon nafaqat ikki tilni, balki ikki xalqning madaniyatini, mentalitetini va obrazli tafakkurini ham chuqur bilishi zarur. Noto’g’ri tanlangan tarjima strategiyasi matnning emotsional ta’sirini pasaytirishi yoki milliy koloritni yo’qotishiga olib keladi. Shu sababli frazeologik birliklar tarjimasi tarjimonning ijodiy yondashuvi va madaniy sezgirligini talab etadigan murakkab jarayondir.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, frazeologik birliklarning tarjimasida milliy-madaniy ma'noni saqlash tarjimashunoslikning muhim va dolzarb muammolaridan biridir. To'liq ekvivalentning mavjud emasligi tarjimonni turli strategiyalarni qo'llashga majbur etadi. Tarjimonning lingvokulturologik kompetensiyasi qanchalik yuqori bo'lsa, tarjima shunchalik adekvat va madaniy jihatdan boy bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Vinogradov V. V. O russkoy frazeologii. – Moskva, 1977.
2. Kunin A. V. Frazeologiya sovremennogo angliyskogo yazyka. – Moskva, 1996.
3. Komissarov V. N. Teoriya perevoda. – Moskva, 1990.
4. Nida E. Language and Culture in Translation. – London, 2001.
5. Vereshchagin E. M., Kostomarov V. G. Yazyk i kultura. – Moskva, 1990.